

Sammanvägning av avtalsformer i elundersökningen

För diskussion

I KPI:s elundersökning prömts ett urval av avtalsformer för leverans av elström till hushåll. Hur dessa ska hanteras i beräkningarna har varit föremål för diskussion i nämnden för KPI vid ett flertal tillfällen. I nuvarande beräkningsmodell, sedan år 2000, vägs priserna på respektive avtalsform samman utifrån andelsvikter som uppdateras månadsvis.

En översyn visar att sammansättningen av avtalsformer i urvalet förändrats drastiskt sedan år 2000. En beräkningsmodell för el till villor som använder vikter för avtalsformer som uppdateras årsvis, men revideras i efterhand, ligger nära den beräkningsmodell som används i dagsläget i fråga om indexutveckling.

Tidigare diskussioner i nämnden för KPI har inte med tydlighet slagit fast vad det är som motiverar att vikterna för avtalsformer i KPI:s elundersökning uppdateras med en annan frekvens än för andra, jämförbara, undersökningar.

Bakgrund

På nämndens sammanträde av den 26 november 2011 diskuterades hur avtalsformer för leverans av elström till hushåll ska behandlas i KPI och särskilt intresse visades då för frågan om hur sammanvägningen av olika avtalsformer ska ske.¹ I samband med detta lovade prisenheten att återkomma med ett mer detaljerat diskussionsunderlag.

Beräkningsmodell

Elundersökningen i KPI utgörs av delindexet 4502 - Elström, hyres- och bostadsrättslägenheter samt 4703 - Elström, egna hem. Indexutvecklingen påverkas dels av prispförändringar på el, dels av prispförändringar på överföringen av el (nätavgiften) och dels av konsumenternas rörlighet mellan avtalsformer inom respektive elhandelsföretag.

För närvarande ingår tre avtalsformer för hushållsel i urvalet;

- Avtal med tillsvidarepris
- Fastprisavtal (1 resp. 3 års löptid)
- Avtal med rörligt pris

¹ Se appendix för utdrag från protokoll nr 244.

ES/PR
Peter Bäckström

För att fånga upp effekten från konsumenternas rörlighet mellan dessa efterfrågas även uppgifter om antalet abonnenter per avtalsform och typkund från samtliga elhandelsbolag i urvalet. Utifrån dessa uppgifter vägs priserna för de olika avtalsformerna på elström samman och ett enhetsvärdeindex beräknas.

Sammanvägningen av avtalsformer sker enligt nedan

$$P = q_{TV} * P_{TV} + q_{FP} * P_{FP} + q_{RP} * P_{RP}$$

där

$$q_{TV} + q_{FP} + q_{RP} = 1$$

och

q_{TV} = Andelen abonnenter som har tillsvidareavtal

q_{FP} = Andelen abonnenter som har fastprisavtal

q_{RP} = Andelen abonnenter som har avtal om rörligt pris

P_{TV} = Pris för abonnenter med tillsvidareavtal

P_{FP} = Pris för abonnenter med fastprisavtal

P_{RP} = Pris för abonnenter med avtal om rörligt pris

Tidigare ställningstaganden i nämnden för KPI

Efter att timmätarkravet slopades i november 1999 kunde hushållskunder börja köpa el från valfritt elhandelsföretag. Detta gjorde att elundersökningen inom KPI sågs över och gjordes om utefter de ändrade marknadsförhållandena.

I samband med detta diskuterades frågan om huruvida de nya avtalsformerna skulle betraktas som en ny vara i KPI. På nämndens sammanträde av den 7 november 1999 beslutades att prisenheten skulle arbeta för att snarast beakta effekter av övergångar mellan avtalsformer.² Vidare förordade nämnden att effekterna av övergångar ska beaktas när de sker, och en särskild markering gjordes om att detta skulle gälla just elström pga. varans särskilda karaktär. Vid diskussionen under mötet gjordes en jämförelse med tågresor, men att homogeniteten i egenskaperna för varan el talade för olika principer vid beaktandet av avtalsformer.

Vid nämndens sammanträde av den 8:e december 1999 diskuterades åter frågan. En promemoria lades fram som i det stora hela bygger på samma principer som är gällande idag³. Författarna slog fast att de tolkade nämndens inställning i frågan som att avtalsformerna är irrelevant när man ser till varans egenskaper. En jämförelse gjordes med synsättet som anläggs för lån till egna hem och författarna påpekade att de olika synsätten inte är förenliga med varandra. Nämnden beslutade vid mötet att den införda metoden ska börja användas från och med år 2000 och att vikterna för avtalsformer ska uppdateras löpande.

² Se appendix för utdrag från protokoll nr 203 och 204.

³ Andersson, M. och Johansson, J., *Elundersökningen inom KPI*. PM till nämnden för konsumentprisindex, presenterat 1999-12-08.

ES/PR
Peter Bäckström

Beräkning av räntekostnadsindex i KPI

En relevant jämförelse är mellan behandlingen av olika avtalsformer i räntekostnadsindex och behandlingen av avtalsformer i elundersökningen. I den förra ingår sex räntebindningstider som vägs till en genomsnittlig bolåneränta. Till skillnad från sammanvägningen av avtalsformer för el ändras dock vikterna i ränteberäkningarna endast årligen. Värdevikter per bindningstid avseende december föregående år beräknas och ligger sedan fast under hela länken. I praktiken beräknas dock denna vikt som en produkt av en volym som avser januari-september föregående år och en räntesats för december föregående år. Efter gången år, vid beräkningen av de reviderade indexlänkarna uppdateras sedan stockarna med mer aktuella uppgifter varvid en effekt från förskjutningar mellan bindningstider uppstår en gång per år på januariindex.

Jämförelsen har vid ett flertal tillfällen varit uppe för diskussion i nämnden för KPI, senast vid mötet av den 26 november 2011. Som nämndes ovan poängterade även författarna till den PM om elundersökningen som lades fram inför nämnden den 8:e december 1999 att behandlingen av lån till egna hem och behandlingen av el skiljer sig åt, även om författarna ansåg att produkterna i övrigt kunde anses vara jämförbara.

Nämnden för KPI har enligt protokoll inte tagit ställning till vad det är som motiverar skillnaden i behandlingen av avtalsformer för el respektive lån till egna hem.

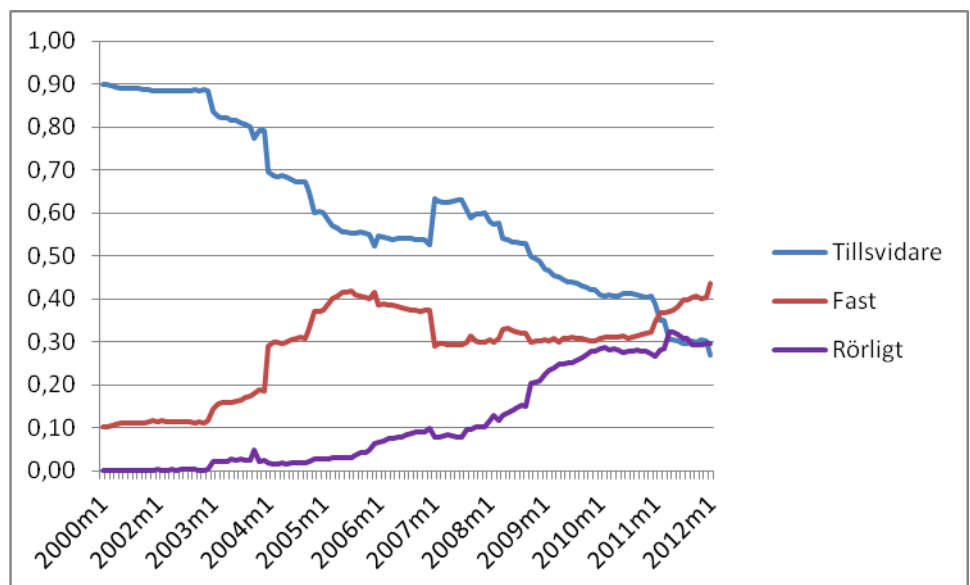
ES/PR
Peter Bäckström

Avtalsformernas fördelning över tid

Diagram 1.1, 1.2 och 1.3 nedan visar avtalsformernas fördelning över tid för det urval av elhandelsföretag som ingår i KPI. Andelen för respektive avtalsform visas för leveranser av elström till lägenheter, villor utan elvärme och villor med elvärme.

Utifrån diagrammen framgår det med tydlighet att den andel av konsumenterna som har avtal om tillsvidarepris på el har minskat kraftigt sedan år 2000. För lägenheter är dock avtalsformen fortfarande relativt vanlig, jämfört med villor. Samtidigt har avtal om rörligt pris blivit betydligt vanligare bland konsumenterna, särskilt under de senaste fem åren.

Diagram 1.1. Avtalsformernas andelar över tid, lägenhet

ES/PR
Peter Bäckström

Diagram 1.2. Avtalsformernas andelar över tid, villa utan elvärme

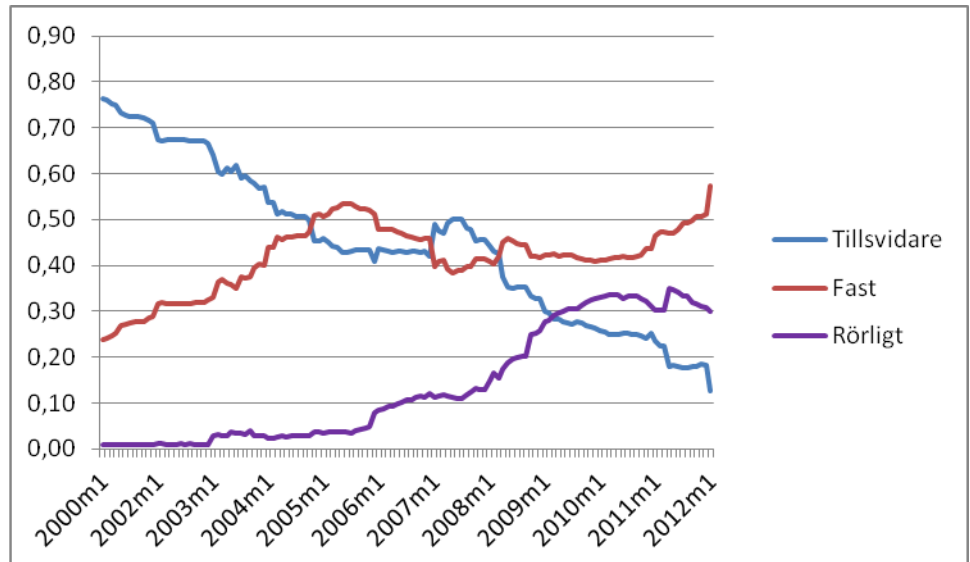
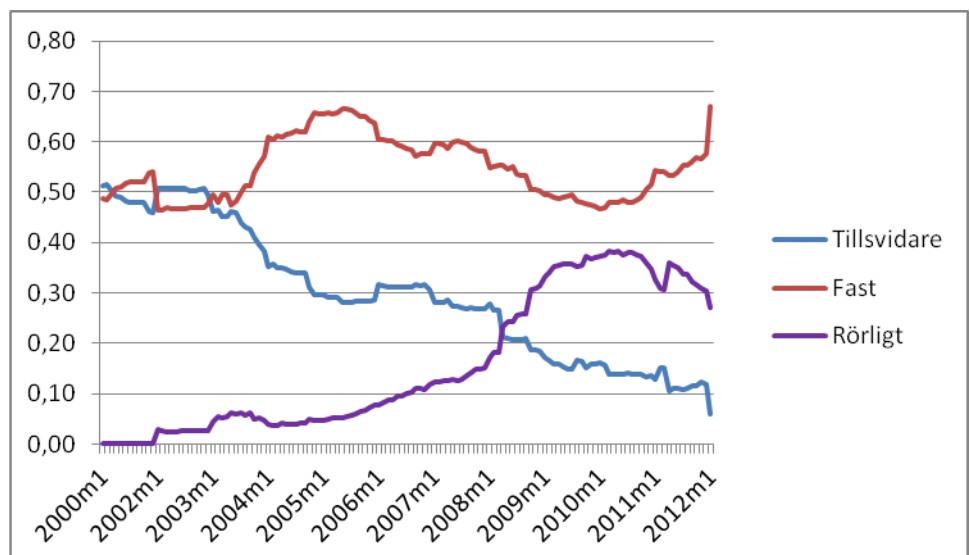

Diagram 1.3. Avtalsformernas andelar över tid, villa med elvärme

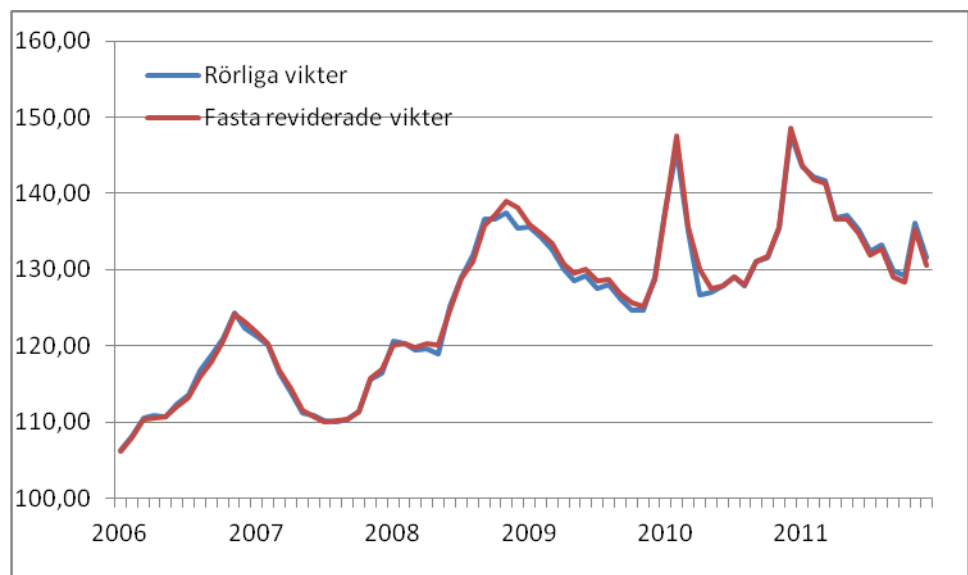
ES/PR
Peter Bäckström

Årsvis viktuppdatering av avtalsandelar

Diagram 2.1 och 2.2 nedan visar indexutvecklingen respektive årsförändringstalen för delindex 4703 (villor) från 2005 till 2011 med månadsvis respektive årsvis uppdatering av vikter för avtalsformer. Benämningen *rörliga vikter* avser dagens beräkningsmetod, medan *fasta, reviderade vikter* avser en beräkning där företagens rapporterade avtalsandelar i december används för att beräkna index under hela kommande år, men där viktuppgifterna revideras i efterhand utifrån det gångna årets månadsvisa viktuppgifter. Denna serie använder en beräkningsmetod som är att likna vid den som används vid beräkningen av räntekostnadsindex.

Diagram 3.1 och 3.2 visar även indexutveckling och årsförändringstal för delindex 4703 under perioden 2005-2011, där serien benämnd som *fasta, icke-reviderade vikter* beräknats med helt fasta vikter som inte revideras i efterhand.

Diagram 2.1. Index för elström (2005=100) med årsvisa reviderade resp. månadsvisa viktuppdateringar för avtalsformer. Villa.

ES/PR
Peter Bäckström

Diagram 2.2. Årsförändringstal för indexserier med årsvisa reviderade resp. månadsvisa viktuppdateringar för avtalsformer. Villa.

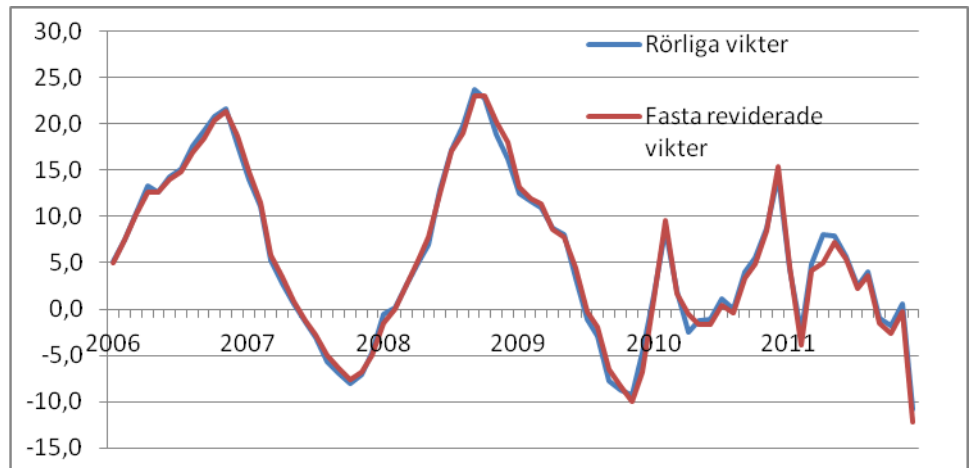
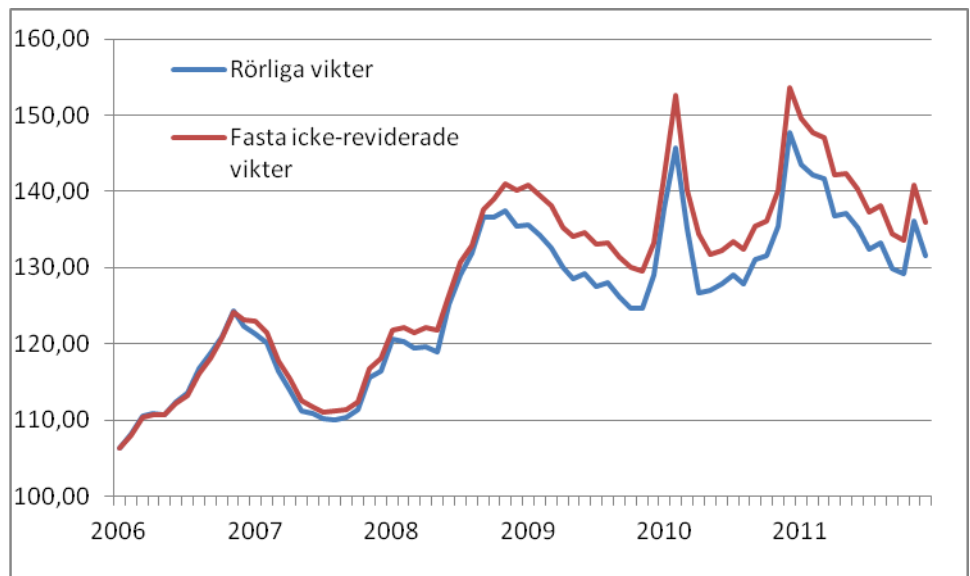
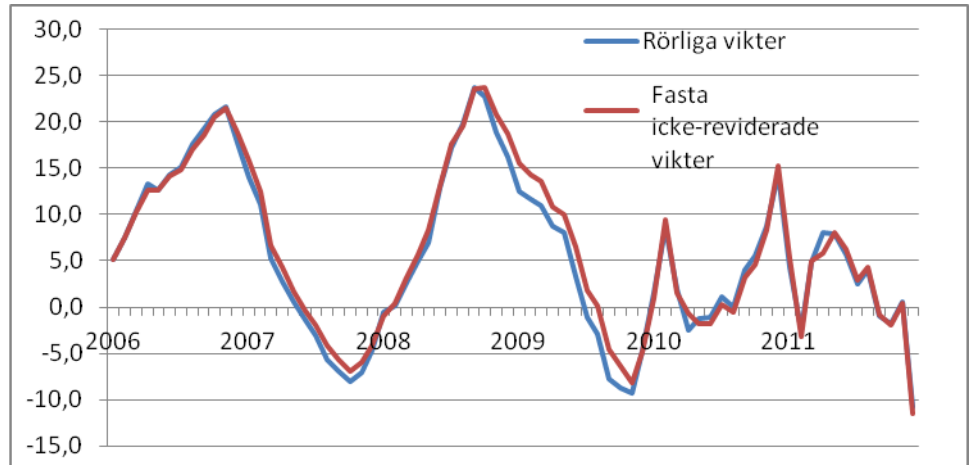

Diagram 3.1. Index för elström (2005=100) med årsvisa icke-reviderade resp. månadsvisa viktuppdateringar för avtalsformer. Villa.

ES/PR
Peter Bäckström

Diagram 3.2. Årsförändringstal för indexserier med årsvisa icke-reviderade resp. månadsvisa viktuppdateringar för avtalsformer. Villa.

Appendix

Utdrag från protokoll nr 244, Nämnden för konsumentprisindex, sammanträdesdatum 2011-10-26

§ 7 Förändringar på elmarknaden

Presenteras muntligt en redogörelse om konsekvenserna för elprismätningen i KPI, på kort och lång sikt, efter att den svenska elmarknaden från november 2011 delas in i fyra områden med varierad prisbild.

Peter Nilsson informerar om att fördelningen av de avtalsformer som prismäts är problematisk och påverkar index.

När det gäller sammanvägningen av priser från olika elhandelsområden anser David Edgerton det önskvärt att inhämta detaljerade omsättningsuppgifter per område från dominerande aktörer, men att det inte riktigt går att motivera att begära motsvarande uppgifter från mindre aktörer. Randi Johannessen framhåller att det inte går att vara säker på att elbolagen är villiga att lämna omsättningsstatistik uppdelat på område. Jörgen Dalén anser att grundläggande elkonsumentionsdata i de olika områdena vore bra som viktunderlag.

Jörgen Dalén undrar vidare hur de avtalsformer som prismäts kommer hanteras på kort sikt och om priseffekten då fångats på rätt sätt. Peter Bäckström svarar att avtalsformerna hanteras på bästa möjliga sätt för årets återstående månader. Peter Nilsson förtydligar att bolagen på kort sikt lämnar pris i det område där de säljer mest. Jörgen Dalén framhåller att man borde åtgärda detta i långtidsindex.

Sune Karlsson anför att avtalsformer borde behandlas som olika produkter och att de elproducenterna som ingår i urvalet bör kunna lämna detaljerade omsättningsuppgifter. Jörgen Dalén påpekar att utgifter för den el som säljs till hushåll bör separeras från företagsdelen.

Hans Wijkander frågar om det blir någon priseffekt enbart på elpriset eller om även påverkar överföringskostnaden och nätdelen. Martin Kullendorff svarar att enbart elpriset påverkas. Sune Karlsson framhåller att man borde differentiera mellan dessa i prismätningen.

Randi Johannessen anser att avtal bör betraktas som olika produkter och undrar hur fördelningen ser ut mellan olika avtalsformer. Peter Nilsson svarar att andelen med tillsvidareavtal är förvånansvärt hög, men att fördelningen ändras från en månad till nästa. Peter Bäckström informerar om att konsumenten blivit alltmer aktiv vid val av avtalsform.

ES/PR
Peter Bäckström

Peter Nilsson gör en jämförelse med beräkningen för ränta, där vikter på årsbasis används. I elprismätningen uppdateras istället vikter för de olika avtalsformerna varje månad.

Marcus Mossfeldt framhåller att elprismätningen borde utformas på samma sätt som ränteindex, med konstanta vikter över året. Sune Karlsson poängterar att om många kunder systematiskt byter avtal mellan olika delar av året, blir detta beräkningssätt felaktigt.

Peter Nilsson informerar om att enheten återkommer med förslag om hur elprismätningen skall vägas samman.

Nämnden noterar redovisningen.

Utdrag från protokoll nr 203, Nämnden för konsumentprisindex, sammanträdesdatum 1999-10-07

§ 4 Elundersökningen i KPI

Magnus Andersson föredrar sin och Jesper Johanssons promemoria om elundersökningen (J. Johansson och M. Andersson Elundersökningen i KPI, pm, 1999-09-29). Han nämner att man i kontakter med elföretagen funnit att avregleringen ännu endast haft små effekter i form av byte av leverantör.

Hans Lindblad frågar om ettårskontrakten blir en ny vara när de tas in i KPI från nästa år. Magnus Andersson svarar att de måste bli det eftersom de inte funnits tidigare. Hans Lindblad ifrågasätter om detta fungerar för att visa den verkliga prisutvecklingen, eftersom konsumenterna kan få ned sina elkostnader redan genom att teckna ettårskontrakt, utan att byta leverantör. Detta ser han som viktigt och komplicerande, då effekterna inte är av obetydlig storlek. Man bör vidare studera hur priserna ändrats i praktiken: Har företagen ändrat priserna mer än en gång per år, och om inte, varför har de inte gjort det?

Christina Nyman frågar om det inte är en brist att inte följa även de rörliga priserna. Magnus Andersson svarar att listpriserna som mäts kan väntas följa med i de rörliga prisernas förändringar. Christina Nyman ifrågasätter dock om listpriserna ändras i samma grad som de rörliga.

Ralph Turvey vänder sig också emot att se en ny form av kontrakt som en ny vara, då det medför att en verklig prisförändring inte syns i index, vilket den borde. Att länka bort verkliga förändringar vore fel. Man bör lätt kunna få upplysningar månadsvis om hur många abonnenter som bytt tariff, och från det kan man approximativt räkna fram det genomsnittliga enhetsprisets förändringar.

ES/PR
Peter Bäckström

Anders Klevmarken delar vad som framförts och ser det som bekymmersamt att verkliga förändringar inte kommer till uttryck i index. Reformen måste få slå igenom, och det vore orimligt att definiera nya varor hela tiden.

Magnus Andersson svarar på en fråga från Gösta Guteland att den nya kontraktsformen avses att tas in i KPI från januari, i nästa korttidslänk.

Staffan Wahlström säger sig ha uppfattat att nämndens begäran inför dagens möte avsett kompletterande information. Att ta med prisskillnaden i övergången från listpris till kontraktspris synes avvika från ett tidigare parallellfall med järnvägsresor, där nämnden ville hålla på att följa varorna. En ändrad princip skulle tvinga in oss i subjektiva gissningar och vara inkonsistent mot den för järnväg.

Jörgen Dalén pekar på att homogeniteten inte är lika hög för tågresor som för el, vilket kan tala för olika principer. Frågan är var man ska dra gränsen.

Anders Klevmarken menar att det är en sak att det inte finns anledning att justera företagsvikterna om det är ovanligt att konsumenterna går över mellan företag. Det är en annan sak när företagen ändrar sig. Man ska se det som samma gamla el även när den fås till ett nytt pris. Man vet ju vad ett ettårsavtal kostar, det är ingen gissning.

Ralph Turvey pekar på att en lösning vore att följa ett urval av abonnenter. Hans Lindblad frågar om Prisprogrammet undersökt möjligheterna att ta in individuppgifter. Gösta Guteland genmäler att det av uppgiftslämnarskäl är närmast uteslutet att få in individuella uppgifter.

Hans Lindblad nämner att det finns en webbplats med kostnadsjämförelser för typhushåll mellan leverantörer av el, teletjänster och försäkringar. Staffan Wahlström genmäler att nämnden vid förra sammanträdet inte ville slå in på linjen att beakta konsumentens maximala möjligheter.

Torbjörn Isaksson menar att avregleringen av elmarknaden har fått stor uppmärksamhet, varför det är viktigt för KPI:s trovärdighet att den får genomslag.

Anders Norberg pekar på en svårighet att beakta prisskillnader vid konsumenters övergång mellan företag, i det att det nya företaget kan ligga utanför det prismätta urvalet.

Anders Klevmarken kan tänka sig att låta bli att beakta övergångar mellan företag under resten av året, då de är få.

Hans Lindblad framför att det kanske ändå inte finns så starka skäl för konsumenterna att byta leverantör. En lösning kan vara att följa vad de

ES/PR
Peter Bäckström

individuella reaktionerna betyder för prisutvecklingen. Till den 1 mars vore det önskvärt att få frågan belyst.

Staffan Wahlström framhåller att det får en helt ny komplexitetsgrad om man skulle beakta övergångar mellan företag. Det skulle krävas resurser på en helt annan nivå. Det blir en ny princip som måste arbetas igenom grundligt, det kan inte bli klart på några månader.

Anders Klevmarken säger att han har förståelse för resursargumentet men att nämnden måste ta ställning på principiella grunder. Behövs ökade resurser får SCB påtala det behovet i vanlig ordning.

Jörgen Dalén påpekar att en principändring om beaktande av övergångar mellan företag skulle ha mycket stor räckvidd, då bl.a. hela butiksurvalet länkas in. Ralph Turvey genmäler att butiker inte är perfekta substitut för varandra.

Torbjörn Isaksson ger Staffan Wahlström och Jörgen Dalén sitt stöd för argumentet mot att bryta den principiella likheten med andra områden.

Anders Klevmarken förordar att nämnden uttalar att om effekterna av övergångar blir stora så ska de beaktas i KPI. Då ska de beaktas när de sker, för annars är det mindre meningsfullt. Det ska markeras att detta gäller just el på grund av homogeniteten, inte som någon allmän princip.

Gösta Guteland konstaterar till nämndens beslut att man ska arbeta för att snarast beakta effekter av övergångar mellan avtalsformer, medan man ska avvakta med att beakta effekter av övergångar mellan leverantörer. Prisprogrammet har i uppgift att bevaka utvecklingen av konsumenternas val. Programmet ska närmast till decembersammanträdet rapportera vad man vet om förekomsten av övergångar mellan avtalsformer och mellan leverantörer.

Utdrag från protokoll nr 204, Nämnden för konsumentprisindex, sammanträdesdatum 1999-12-08

§ 4 Elundersökningen i KPI

Magnus Andersson föredrar sin och Jesper Johanssons promemoria om elundersökningen (J. Johansson och M. Andersson Elundersökningen inom KPI, pm, 1999-12-01). Han nämner att man för beaktandet av fastprisavtalen tagit med ettåriga sådana, då dessa är vanligast.

Ralph Turvey förordar att man i framtiden borde väga med antal abonnemang istället för med levererad el. Vikterna ska uppdateras löpande, även om de bundna kontrakten delvis minskar konsumenternas rörlighet.

ES/PR
Peter Bäckström

Karl-Gustaf Löfgren och Alexander Nilsson pekar på att man ska kunna mäta substitutionerna och att informationssystemen måste fånga upp dessa. Ännu har kort tid gått, och substitutionerna kan bli större i fortsättningen.

Staffan Wahlström frågar efter nämndens godkännande för den använda metoden. För att kunna mäta substitutionseffekter vid leverantörsbyten måste först en ny metod utvecklas för detta.

Ralph Turvey svarar att han godkänner detta men efterlyser ett papper om metoder för att fånga företagssubstitutioner, vilket även gäller telefoni.

Gösta Guteland avslutar punkten med att slå fast att vi nu fortsätter med den införda metoden, i avvaktan på att en mera heltäckande metod kan tas fram.